

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL 1. No. 11.

1 Oct. 1921

Numărul 2 lei 50 b.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRATIA:
CLUJ CALEA REGELE 38.
FERDINAND No. 38.

Cuprinsul

Elegie	Adrian Maniu	Fugarul (Scrisorile unui rătăș)	C. Robu
Spre literatura rusă	Ion Dărie	Se închină pustnicul	Al. O. Todoreanu
Dorinți de rob	Demostene Botez	Căsuța pentru Lelioara	Emil Dorian
Zamolxe	Lucia	Etica și știința inductivă (Concluziile)	Dr. Vasile Gherasim
Parabole și Paradoxe	Al. Bănuțiu	Flori Orientale	George Voevidca
Tăcere	Vintilă Russu		
Trezie târzie	Andrei Braniște		

No. 11.

Recenzii — Cronica mărunță — Desemne de Victor Ion Popa, M. G. Georgescu etc.

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ

CALEA REGELE FERDINAND, 1 - 38

(In casele proprii) * * * (Telefon Nr. 5-39 și

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare
Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare } cu 5% netto

Primește depuneri în cont curent

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acordă împrumuturi ipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acordă împrumuturi cambiale.

Acordă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acordă împrumuturi pe mărfuri (varante).

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativelor

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Filiale: Existente: Arad, Alba-Iulia, Hașeg, Oradea-Mare, Sibiu și
Turda. — In înființare: Bistrița, Brașov, Timișoara.

Secția de Mărfuri

Cumpără și vinde, exportează și importă
tează tot felul de mărfuri, atât în cont
propriu cât și în comision. Afaceri a
meta.

Secție specială pentru cereale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în
gaj și în chirie.

Secția industrială:

Crează industrii noi.

Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice

Secția de Bancă:

Execută tot felul de operațiuni bancare în
cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Asignate, Virimente, Incasări, Im-
prumuturi pe gaj, Conturi curente, Es-
cambii de Cambii, Cupoane, Efecte, De-
vize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară
și străinătate.

Ordin de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monezi
valute.

Primește:

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese

REDACȚIA
ȘI ADMINI-
STRAȚIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND

No. 38
CLUJ

=

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI
REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI D. I. CUCU

ANUL I.
No. 11

1 OCT.
1921

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50

=

SPRE LITERATURA RUSĂ

Intr'un studiu asupra lui Maxim Gorki, vicomtele Eugen de Vogüé, amintea întâmplarea unui țaran rus, din nu știu ce gubernie îndepărtată, care la expoziția din Paris la 1889, expusese o întreagă galerie de aparate ingenioase și variate, executate toate cu o adevărată artă și adaptate nevoilor practice cu un surprinzător geniu inventiv.

Din nefericire, toate aceste mașini născocite de mușicul rus, ignorant al legilor fizice și mecanice, nu erau de cât rudimentele stângace ale aceluiași mașini, inventate și perfecționate de mult, în altă parte, de marea industrie a Occidentului. Și povestind tragedia acestui născocitor, care dintr'un fund îndepărtat de stepă se trudise să înfăptuiască lucruri ce fuseseră de mult înfăptuite de alții, Vogüé constată că literatura rusă, face aproape același lucru. Toate problemele rezolvate de îndelungat timp și cel puțin provizoriu, de către literatura și filozofia Apusului, sunt reluate cu naivitate și pasiune, revizuite și răsturnate. Iar în locul axiomelor acceptate de Occident cu pretențiuni de eternitate, literatura și gânditorii slavi, ne pun înaintea un nou semn de întrebare. E poate acesta marele farmec al tuturor literaturilor noi, tinere și neanchilosate în tradiții estetico-filozofice. E însă cel mai prețios și de netăgăduit merit al literaturii ruse.

Ingenuitatea și curajul bărbătesc cu care e privită viața de către scriitorii Rusiei; setea aceasta de a găsi alte răspunsuri întrebărilor la care bătrânile civilizații s'au mulțumit cu soluții amăgitoare, convenționale și fragile; nevoia de a privi complexul tainelor ce ne

ELEGIE

*Cele dintăi stele răsăriseră, era târziu.
Talazuri după talazuri veneau din zare
Și toamna o răscolea vântul plin de soare.
Frunze sângerău din pomi ca plâns pe un sicriu.*

*Atunci mi-a apărut, Poete, umbra ta dragă
Tu care cântaseși „învățăturile iubirei“ —
Rătăcitor, pe limanul amăgirii
Gonit, de cei ce urau să te înțeleagă.
La fumul unui foc din butuci de vie,
Unde se indeasă sumane și turme de oi,
Povestii de zei frumoși, aproape goi,
Dintr'o cetate albă și aurie.
Vorbele tale sunau ca măzarica de ghiță
De pe copacii ce'i tremură vișorile.
Tu le spuneai cum au lămâii florile
Și cum oamenii cred că înțelepciunea se învață.
Jertfii sărutarea, unei servitoare neîndemnatice
Mirosind a caș și a izmă neagră,
Privirea o deschideai ca brațele spre marea neagră —
Pe care se scufundau corăbii, și treceau lebezi sălbatiche.
Tot mai mult barba-ți s'a încălțit. Și privirea
S'a plimbat veștedă peste fire
Chiar când Neptun trâmbița . . . și când subțire
Biciul lui Joe sfârțica nemărginirea,
Ochii tăi, închideau pleoape de sicriu.
Pașii, mai înaintau, fără nici o dorință.
Înțelepciunea iubirii ți se arăta în suferință
Și, cele dintăi stele răsăriseră târziu.*

ADRIAN MANIU.

înconjoară mai adânc de cât sub poezia cu care s'au mulțumit celelalte literaturi cu tradiție clasică și cu respectul fetiș al formelor; — toate acestea la un loc ar constitui poate, singura explicație a succesului întâmpinat de literatura rusească, în toată Europa, de o jumătate de veac încoace.

Literatura Occidentului s'a desvoltat orizontal; cea a Rusiei, vertical; în adâncime. Ceadintăi a

fost stăpânită de grija unei perfecțiuni de formă, armonie și limpeziciune. Cealaltă, a descins în infernul propriilor noastre suflete. Occidentul, și în deosebi latinii sunt *minimaliști*, rușii »*maximaliști* în tot ce se cugetă, se simte și se vrea« — ca să acceptăm formula întrebuintată de Lucian Blaga.

Și cu aceasta ne apropiem direct de izvoarele filozofiei și literaturii indice; cu deosebirea că pe când

Indizii iubesc infinitul problemelor cosmice, rușii se mulțumesc cu acel al problemelor sociale.

Căci nu putem uita că rușii se socotesc și cu drept cuvânt, — scoțitorii direcți și cei mai puri ai vechilor Indieni, iar nihilismul, acel cuvânt creiat de Burnuf și popularizat de Turgheneff, pentru a zugrăvi o stare sufletească existentă în toate păturile sociale ale Rusiei; nu e de cât transmiterea modernă și pe tărâm social și actual a nirvanei hinduse. Vogüé, fusese izbit de asemănarea tipurilor fizice, întâlnite în Moscova sau în stepele Rusiei, cu cele din Benares și Lahore. Argumentele filologice confirmă această impresie. Idiomele slave sunt mai aproape de sanscrită de cât orice limbă existentă și grăită în Europa, iar morfologia se supune acelora și legi. Indicul *veda*, în rusește a devenit *vedat*, sancritul *agni* în rusește *ogni*, cu acelaș înțeles.

Această apropiată înrudire cu tipul indic, explică înclinările tipului intelectual rus și toate preocupările și convulsiunea sufletească a celor 150 milioane de slavi. După cum budhismul pentru extremul orient, a fost mai mult o reacțiune socială de cât religioasă, împotriva castelor brahmane; tot astfel mai târziu, creștinismul altoit în Rusia pe moștenirea acestui budhism, și impregnat de acest spirit; nu s'a mărginit la îndurarea resemnată și la ascetismul ortodox, ci a constituit fermentul unor încontinui sfâșieri sufletești pe deoparte, sociale pe de alta.

Alhimia religioasă a Rusiei, înclinarea hereditară de a scormoni neantul, individualitatea neîncovoiată a rasei, care nu îngăduia supleța celorlalte neamuri ce au acceptat formulele filozofice, sociale și intelectuale ale occidentului; au stabilit pentru totdeauna o barieră de nepătruns între stepele Rusiei și apus. Aceasta le-a îngăduit și teza providențială a slavofilismului.

«In istoria universală, popoarele au avut destinul de a realiza unul din aspectele geniului omenesc și de a purta această realizare până la cel din urmă punct de perfecție. Grecia antică a exprimat frumusețea plastică, Roma a primit misiunea providențială de a realiza concepția de Stat și de drept. Popoarele creștine din Occidentul Europei au dezvoltat raționalismul și aplicațiile sale în viața reală, dând un relief deosebit tendințelor individualiste:

martoră doctrina lui Luther, liberalismul politic englez, egalitarismul francez.

«Târziu venită în istorie, Rusia și cu dânsa toată rasa slavă, are un rol decisiv de jucat în evoluția omenească: *acea de a degaja valoarea socială a iubirii și fraternității*». (Albert Mousset. La Rev. Universelle).

Această misiune pe care și-o atribue slavofilismul, e încă o indicație plastic formulată, a spiritului și preocupărilor ce stăpânesc literatura și filozofia Rusă, atât de ușuratic clasată barbară și nihilistă.

Și ajungem pe acest drum in-tortochiat, la principala virtute a literaturii rusești. La acea »milă socială« care străbate în toate romanele sale, începând cu ale lui Dostoiewski și sfârșind cu ale lui Artzibatceff. Aceasta o vom învăța-o numai de la ruși. Adoratorii formeii clasice, a gândirii de structură latină, calmă, armonioasă și ierarhică; nu văd de cât nihilismul literaturii rusești; disprețul pentru »compoziție« și formă; nu amintesc de cât lipsa de obiectivitate a acestei literaturi și obsesia tezelor care ar constitui după manualele de estetică un elementar păcat în artă.

Dar între romanele realist psihologice, obiective, minuțios stilizate și de compoziție impecabilă, ale lui Stendhal sau Flaubert și cele tumultuoase și confuze ale lui Tolstoi sau Dostoiewski, vom continua să preferăm pe cele din urmă. Romanul francez e inhuman, ostil suferinței, se complace în

descrierea amănunțită a sufletului omenesc, numai pentru a scoate la lumină nemernicia noastră, fără a strecura acolo o urmă mângăetare de milă și iertare. Din obiectivism și analiză, din desăvârșirea stilului și-a făcut singura preocupare spre perfecție. Juliën Sorel sau Bouvard și Pechucet sunt o dovadă. Numărăm sute.

Literatura slavă și-a făcut însă din milă, ertare și suferință o religie. Monologul prințului Andrei, sub cerul limpede și splendid dela Austerlitz, prețuește fără indoială în literatura lumii, mai mult de cât cele douăzeci de adultere complicate cu probleme psihologice și plimbate în buduoarele tuturor conților, conteselor și marchizilor ce populează romanele lui Bourget. Iar Sonia lui Dostoiewski, ori cât va fi lăcrimând galeria la reprezentările »Damei cu Camelii«, o socotim mai umană, mai tragică și de un sentiment mai puțin romantic și confecționat, de cât al amantei lui Armand Duval. Gândiți numai la Maison Tellier și la casa cu podele trase, unde a ajuns eroina din Învierea lui Tolstoi. Și comparați atmosfera dintr'o parte și alta; și atitudinea autorilor atât de diferită și atât de caracteristică celor două concepții de artă.

Intr'a zecea scrisoare a lui Gogol, unde își apără romanul »Suflete moarte«, de acuzația prea întunecatului său pensimism, dânsul făcea astfel apologia sufletului rus, care e și apologia literaturii rusești:

»Mila pentru creatura căzută, e un sentiment rus. Aminteste-ți mișcătorul spectacol, pe care îl oferă poporul nostru, când ajută deportații în drum spre Siberia. Fiecare le aduce câteceva, care de ale mâncării, care câteva ruble, care consolarea unui cuvânt creștinesc. Nici o indignare împotriva criminalului; dar nici nimic din acea pornire romantică, care ar face din el un erou; nu-i cere nici un portret; nu vine să-l vadă din curiozitate cum se petrec lucrurile în Europa civilizată. Aici e ceva mai mult, nu e dorința de a-l desvinovați sau de al sustrage de sub puterea justiției, este nevoia de a-l consola cum se mângăie un frate, cum Christ ne-a ordonat să ne iertăm unii pe alții«.

Când cu acești ochi, autorul scormonește sufletul poporului, nu mai este posibil să nu se identifice cu opera și cu eroii săi. Și atât de mult, au ei înșiși nevoie de sufe-

rință pentru a vibra, încât Dostoievski mărturisește că fără cei 10 ani de temniță în Siberia ar fi înebunit poate, iar această încercare pe care i-a trimis-o providența a fost pentru nervii săi și pentru opera sa o neasemuită binefacere. Câtă deosebire între Balada temniței din Reading» și sterilitatea lui Wilde, după *hard-labourul*, care i-a încheiat cariera literară; și între opera fecundă, generoasă și umană pe care Dostoievski, epileptic, asaltat de creditori, și vagabond în capitalele Europei a desăvârșit-o cu toate acestea, după eșirea din temniță! Pentru cel dintâi suferința fusese o sugrumare a unei cariere de seacă preciozitate literară. pentru cel din urmă o criză fecundă și o reconfortare morală.

Tolstoi, când în «Război și Pace» pune un țăran de rând, Karataief, să convertească prințul Petru Bessuchof și când în Ana Karenina, aduce a doua oară, înaintea lui Lewin-dubla incarnație a lui Bessuchof și a sa proprie — un mujic iluminat; atunci nu recurge la o simplă abilitate de romancier, ci exprimă necesitatea civilizată de a se întoarce la izvoarele primitive de unde cei umili își pompează resignarea. Și e atât de adevărat aceasta, încât după zeci de ani dela tipărirea operilor sale, în care s'ar părea că a avut presimțirea celor ce trebuiau să se întâmple; întâlnește în cale, în Gubernia Tverului, mujicul Sutuiaief care i-a dat vieții o nouă orientare; așa cum ceilalți doi mujici, creații de romancier, schimbaseră calea eroilor săi.

Nu cunoaștem nici un scriitor rus, (în afară de primii romantici), care să nu fi fost chinuit până la dureroase accente, de problemele sociale, naționale și sufletești ale neamului său. Va fi fiind aceasta, după codul estetic al occidentului o mare slăbiciune. Amestecul în literatură al unor probleme streine de artă. Și Faquet și Lemaitre și Bourget, au găsit obșitoare pasagiile din Război și Pace, și Ana Karenina, unde se desbat prea mult și aproape didactic problemele pur rusești care nu pot stârni, nici un interes occidentalului. Traducătorii chiar au și găsit necesar să supprime capitole întregi, pentru a face mai curgătoare lectura doamnelor în vilegiatură. Dar s'a uitat, că acolo în Rusia semisălbatecă și mistică scrisul era un apostolat și scriitorii se căutau, se grupau și se apreciau după alte virtuți, decât acele

DORINȚI DE ROB

*De-acum vreau sufletul să-mi port
Printre ruinele gândirii,
Să sorb durerile iubirii
Cum sughe țărâna un mort.*

*Mi-e dor de-un chin real și crud
Din care altfel să renasc,
Ca o pădure dintr'un vreasc
Ce-a îngrășat pământul ud.*

*Nu sînt destul purificat
Subt cruci purtate pe cărări;
Bătut în cele patru zări
Vreau sufletul crucificat.*

*Doresc să fiu o jertfă'naltă;
Urăsc ori-ce miniatură.
Intr'o superbă-arhitectură
Să fiu nu bloc cioplit de daltă.*

DEMOSTENE BOTEZ.

care fac obiectul discuțiilor din cenaclurile artei pure.

Gândesc la scena din noaptea aceia de iarnă, când la patru ceasuri, în camera începătorului Dostoievski: Grigorovici și Nekrasof au năvălit imbrățișându-l cu lacrimi în ochii, după lectura primului manuscris. Gândesc la cele din urmă cuvinte ale lui Turghenev, muribund, pentru Tolstoi și Dostoievski. Gândesc la inițierile și sfaturile șoptite cu infigurare de Korolenko lui Gorki, în altă noapte de iarnă, când pașii scârțâiau pe zăpada înghețată. Cât ni se pare literatura altceva, mai uman și mai teribil, de căpreciozitățile de stil și compoziție. Cât se îndepărtează de la bărfele și estetica de cafenea și cenaclu. Și cât de mult ni se pare pare, că avem nevoia de a învăța ceva de la această literatură, pentru a ne umplea găunoșenia sufletească pe care am brodat virtuozități mallarmeiene. . .

Privim în rafturile cu traduceri din literaturile streine, pe cari ni le-au dăruit editorii: Hector Malot, Marcel Prevost, Henri Lavedan, Kistemaekers . . .

Ce va fi învățând tânărul lector de la aceștia, decât cele 20 de variante pe tema adulterului mondain? Și cu ce alt suflet adânc și uman, ar ridica ochii după ultima filă citită dintr'o carte a lui Dostoievski! . . . Acela le scria plângând, favoriții lecturilor noastre le scriu declamând. E o mică, o ușoară diferență. Nu putem uita ca latinii au fost retori. Irezistibil ne cheamă ancestrala adorație pentru vana imbinare a cuvintelor, și atât.

Dorim ceva mai mult. Stând mai aproape de viață, coborându-ne în adâncurile tainice ale problemelor, pe care să nu le cumpărăm gata soluțiile de Apus, participând la convulzia de așezare a neamului ce ne-a născut; vom găsi poate formula și literatura noastră; alta, decât cea importată cu valuta occidentului.

Fie, ca drumul dibuirilor noastre să treacă pe acolo unde au cules atâtea pline de sevă roade, Tolstoi, Gogol, Dostoievski, Gorki, Andreief. . .

ION DARIE.

ZAMOLXE

Poem dramatic în trei acte.

Fragment din ACTUL INTĂIU.

(O peșteră larg căscată. Multe stânci — și amurg. Un stejar bătrân cu o scorbură. Zamolxe, cu o piele de căprioară pe umeri, șade în fața peșterii — pe-o peatră.)

ZAMOLXE (Singur)

Mă'mpărtășesc cu câte-un strop din tot ce crește
și se pierde.

Nimic nu mi-e străin —

și numai marea îmi lipsește.

Dăbul meu — al meu sau al Pământului e totatât —

și-a așternut aici jocul său de mușchiu și-așteaptă;

decăteori nu cântă el așteaptă —

și Visul vine harnic să-l desmerde.

Lac îmblânzit de zile fără vânt sunt eu,
și-s singur.

Atât de singur că de mult uitat-am să mai fac deosebire

între mine și'ntrre lucruri. Numai om cu om

ești: tu și eu. Singurătatea spălăcește-aceste mărginiri,

și împletindu-te cu taina lor te pierzi în stâncă

și te scurgi în unde și'n pământ.

Nu știu:

măntorc în mine ori cucernic îmi îndrept

urechea spre păduri?

Aud un glas de mierlă sgomotoasă:

E Dumnezeu?

E Orbul?

Depart ești poporul meu dac, neam de urși.

Religie nouă și vânjoasă încercat-am să-ți aduc
din inima necunoscutului.

Voiam să-ți fiu un bun răsad,

dar tu, ne'nțelegându-mi rostul, mi-ai lovit
cu pietre vorbele.

A fost o vreme când urlam; voiam să răsvrătesc

și munții împotriva ta, și le strigam:

rostogoliți-vă cerurile, nebunia și apele

peste mândria neamului meu trac, —

ci azi veninul mi s'a potolit

și'n zilele-mi fără de sfârșit s'a așezat

un prund de'nțelepciune.

E mult de-atunci, mult. Soarele își coborțese
toată miera în livadă, când ți-am spus
parabola cu Orbul.

Despre Dumnezeu nu poți vorbi decât așa:

îl intrupei în floare și-l ridici în palme,

îl prefaci în gând și-l tăinuiești în suflet,

îl asemeni c'un isvor și-l lași să-ți curgă lin

peste picloare,

îl prefaci în soare și-l aduni cu ochii,

îl închipui om și-l rogi să vie'n sat,

unde-l așteaptă toate visurile omenești.

Arunci grăunțe între brazde și zici:

din ele crește Dumnezeu.

În dimineața ceea că să mă priceapă

și copiii îndârjiți, eu l-am schimbat în orb.

Le-am spus: noi suntem văzători,

iar Dumnezeu e-un orb bătrân.

Fiecare e copilul lui —

și fiecare îl purtăm de mână . . .

Căci nu ești tu Dumnezeire ne'nțelesul orb,
ce-și pipăie cărarea printre spini?

Nu știi nici tu de unde vii și unde mergi.

Ești chinuitul Gând strivit în gol.

Te sbuciumi veșnic dibuind

să faci minuni, cari n'au mai fost,

dar brațele n-ai sunt așa de tari

precum ți-e visul de înalt.

Atât de des tu cazii înfrânt

și nici nu bănuiești furtuna de lumină ce-ai creat-o.

Mă strigi?

Mă chiemi?

Din fundul unei mări?

Turburătoru-ți chiot vine, vine.

Iată: sunt făptura ta și-aici sunt ochii mei, îi vrei?

Nu suntem oare pentru ca fără de silă

să luăm pe micii noștri umeri

soarta ta puternicule Orb

și tragicule Dumnezeu, tăcutule, tristule:

noi mântuitorii tăi,

noi sălbaticii copii.

Dece mi-au năpustit cu pietre gura,
când astfel le vorbisem despre tine
în dimineața ceea?

Nu era destul de darnic soarele,

și gândurile mele speriau din cuiburi paserile?

Nu eram destul de blând?

De-atunci s'a prăvălit atâta timp

și iezorul cu unda lui mi-a mângăiat amarul.

Aici sunt aiuritele tăceri:

din care poți privi în dosul lumii —

și singur prin amurg joc fără trup în orice trup . . .

(Se ridică și din scorbura stejarului scoate un fagure
galben. Il stoarce cu ochii mari — și miera curge
în nisip.)

O toamnă nouă.

Stupul e sătul și miera-i curge de pe buze
ca laptele din gura unui prunc ce-a supt prea mult.

De-acum amurgurile reci vor face rând pe rând
din fiecare frunză de stejar un clopoțel de-aramă,
iar noaptea vor cădea mai multe stele.

În gura peșterii

voiu stă în pace să le număr și-mi voiu zice:

Stelele se'ntorc în lume!

Dar pașii mei, storcând scânteii din cremene,

vor mai găsi vr'odată drumul

spre cetate,

spre Lume?

Râzând

în templul ei voiu arunca semințe multe

pentru porumbii Orbului . . . (întră în peșteră)

LUCIAN BLAGA.

Rezumatul poemii la „Cronica Măruntă“.

PARABOLEȘI PARADOXE.

Parabola cu marea.

Ne coboram la fărâm cu dimineața să căutăm mărgăritare în nisip.

De-asupra mării pânzele de neguri se destrămau și se topeau încet ca fumul.

Lumina pătrunde răcoarea fin ca o mătase și prefira pe ape pete vagi de fărâmi iluzorii.

Se făcea ziua.

Și cum se lămură de parte orizontul, și ceruși desena conturul vast și albastru, părea că marea se închide ca într'un cerc puternic și — absurd, la care se oprea și cerul, și pământul, și ea însăși.

Noi stam în centru, și cu ochii îl măsuram ca un compas, și ne ziceam

— Acolo se sfârșește lumea.

Dar cum îi urmăream conturul infinit și clar ca un desen, nu ne puteam opri: Ne înfingeam sufletele dincolo de el.

Și atunci ne gândeam zâmbind

— Noi suntem mai puternici decât marea.

Zaratuștra.

Zaratuștra nu răsese în ziua aceea încă niciodată.

Cum rătăcea cu ceata de discipoli prin cetate, și-și semăna înțelepciunea tuturor, nu avusese încă vremea.

În piețe, la răspântii, în porți, și pretutindeni, văzuse în ziua aceea numai oameni umiliți. Fusese o zi a sclavilor. Și supraomul revoltat se ridicase cu mânie aspră împotriva lor; pe mulți chiar îi lovise și cu biciul.

Și propovăduia trecând.

— Eu vă învăț să isgoniți pe sclavi. Eu vă învăț cum să fiți tari.

Iar ceata de discipoli îl urma în tăcere, și în gânduri repetau în cor ca un ecou... «Cum să fim tari».

Când au ajuns la marginea cetății, s'au oprit.

Se odihneau.

În munți apunea soarele. Și pe câmpie se făcuse tăcere mare.

Zaratuștra își potolea mânia. Când eșea din cetate întotdeauna se liniștea. Acuma îmbrățișa cu ochii munții, zarea, drumul, și în el se bucură de duritatea sa. Se simțea tare.

Și și zicea

— Am inima de piatră, ca munții.

Ca munții — dar în suflet sim-

RĂSBOIUL

TOAMNĂ ROȘIE

În frunze smulse, soarele și-a dat culoarea.

Întreaga lume, roșie s'arată.

Văltori de vânt sbucnesc câte o dată,

Noi suntem șarpe ce'l înghite depărtarea.

Suntem un șir de oameni și de cai

Umblând tăcuți și osteniți de mers,

În roșu'n care negru înc'o zi s'a șters —

Un cântec rupe-un început de vers —

Coloană . . . stai!

Pe brazde reci, de toamnă tmbrumate

În cucuruzele tăiate

Cădem în odihnire pentru-o clipă.

În întuneric sus șrapnelu țipă

Deschide'n neguri roșie aripă

Și roșu fie care tun din zare bate.

O grindină însângerând câmpia omenească

Rostogolindu-se în urmăriri, neconțință

În noaptea care tremură rănită

Amenință, osândă fălăită:

Sfârșitul, care nu vrea să sfârșească.

* * *

tea totuși tristețea cum se întinde și cum crește ca o umbră. Și-o ura.

Atunci și-a amintit că în ziua aceea nu răsese încă.

Și îndreptându-se din nou către discipoli, i-a învățat:

— Să râzi: Să râzi în fiecare zi de șapte ori. Iar seara când mergi la odihnă, să socotești. Și de n'ai râs de șapte ori, să râzi atunci de șaptezeci de ori. Să râzi!

Apoi gândindu-se la sine, Zaratuștra se muștra.

Voia să râdă.

Și cum își apăsa în sine sufletele, și se dorea puternic cum nu mai fusese, simțea cum urcă râsul în el în valuri mari, cum crește parcă din pământ și îl cotropește, și supraomului i-se părea că în ziua aceea aveau să râdă în râsul lui puternic, și zarea și pământul și toți munții.

Discipolii așteptau înfricoșați.

Și Zaratuștra însuși se temea parcă de sine.

Avea să râdă înfricoșetor.

Dar — râsul lui a fost așa de neîmpăcat, și clocotise atâta de adânc în el, că în piept, s'a spart că valul unei mări, s'a prăbușit, și s'a resfrânt apoi tăcut în sine însuși.

A fost ca o furtună prăbușită undeva departe. Pe urmă liniștea s'a întors din nou.

Și în ochii supraomului lucea acuma curcubeul lacrimilor.

În ziua aceea, Zaratuștra, pentru prima oară în viață — plânsese.

Paradoxe.

1.

Încerc să mă apropii eu, de mine însumi — ca de-un străin; și încerc să mă surprind să văd cum sunt.

Îmi pare lucru cu puțință și ușor căci uneori îmi dau târcoale mie însumi, ne întovărășim prieteneste sau ne certăm ca doi dușmani, și stam așa de vorbă, eu — cu mine.

Atuncea mă apropii încet, cam

pe furis, pândesc și mă privesc ca printr'o sticlă.

Vreau să mă văd.

Dar mă privesc zadarnic. Nu isbufesc să văd nimic.

Căci între eu și mine e întotdeauna cineva.

— Cine?

Sunt tot eu însumi.

2.

Când totuși într'o zi am isbutit, ca prin minune, să mă văd, am vrut să'i văd și pe ceilalți.

Și m'am apropiat atunci de ei.

Eu îi priveam fugar, cum privești de departe apa adâncă a unui lac și nu știi, niciodată ce e în ea. În mine însă celalalt pândează, și spiona din umbră, și își înfigea adânc privirile în ei.

Iar ei treceau pe lângă mine liniștiți și siguri, și mulți chiar se opreau și se apropiau prietenos. Nu bănuiau nimic.

Așa am izbutit să le fur taina.

Eu i-amăgeam, iar ei, din umbra sufletelor alegea lumina și lămurea încet ce se ascunde în ei. Li priveam astfel pe ei înșiși.

Dar când am isbutit să'i văd în adevăr, mi s'a părut că sunt pe malul unei ape, că mă priveam în ea ca într'o oglindă, și mă vedeam eu — tot pe mine.

3.

Atunci m'am bucurat. Căci mă temeam că voi fi singur.

Și cum îi cercetam, și eram sigur că suntem la fel, nu mi-am mai putut ține bucuria, și m'am apropiat de ei.

Le-am întins brațele prietenos ca unor semeni, și le-am strigat chemându-i.

— Veniți! Eu pot să'i văd pe cei ce sunt în voi.

Și-i așteptam să vie.

Îi așteptam.

Nici unul însă nu s'apropia.

Neliniștiți, ei m'au privit întâi ca pe un nebun, și parcă ar fi vrut să dea din umeri,

— Nu se poate!

Și nu credeau.

Dar când au înțeles că totuși ce spuneam era adevărat, că eu puteam să'i văd, ei s'au înfiorat și s'au îndepărtat grăbit de mine.

În ochii lor pâlăia acum frica.

Al. Busuioceanu

TREZIRE TÂRZIE...

Marietta ieși sfioasă din odaie, închise încetinel ușa săliții și depe scara cu trei trepte, care coborâ în grădiniță, privi o clipă luminatul de ziua.

... De dimineață s'a sculat. Ar fi putut să mai doarmă! El a fost așa de bun cu ea...

Străbătu cu pași mici potecuța tivită cu lemn câinesc, zmuci clanța porții și se strecură ușor în stradă.

Liniște. La ferestre, storuri coborâte. În curțile acelea de mahală, stăpânea pacea deplină dinaintea răsăritului de soare. Doar vrăbiile prinseseră să ciripească guralive, în castanii din marginea trotuarului.

Să tot fie ceasul cinci... A dormit puțin. E obosită. Ar fi trebuit să mai doarmă. Barem un ceas! I-a fost oareșicum să zăbovească în casă străină...

Căută o țigară în poșetă. Găsi mai multe și douăzeci de lei. De unde-i avea?... Aseară n'avea nici un ban. El i-a dat. Da pentru ce? Na fost nimic. Își amintește foarte bine...

... Era spre miezul nopții. Rătăcea pe uliță. La hotel, nu plătise chiria pe două săptămâni în urmă. Portarul îi spusese că are ordin să n'o mai primească, dacă nu-i achită nota. N'avea unde dormi. L-a zărit. S'a îndreptat spre el. L-a privit lung. Era nalt, tânăr, frumos. În umbră, i-se desenau precis liniile figurii, când trăgea apăsât din țigară. Ea abia a'ndrăznit să-i spună:

— Domnule, îmi dai voe... te rog... poate ai... dacă nu te superi... o țigară...

— Da, da...

Avea o voce seacă, răutăcioasă. I-a întins tabacherea. Și, pe când ea își lua țigara, el o priviră lung pe sub sprincene.

— Singură?

— Da...

— Un' te duci?

— Nicăeri.

— De ce?

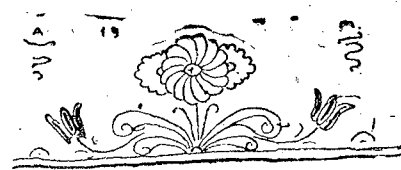
A șovăit o clipă. Apoi, cu îndrăzneala, pe care i-o da gândul unui pat de odihnă:

— M'a dat afară dela hotel... n'am plătit nota...

El scăpără un chibrit, ca să-i aprindă țigara. Apoi, vru să plece. Se răsândi.

— Ascultă... zici că n'ai unde dormi?

— Zău... crede-mă că nu mint, domnule!

TĂCERE

*Cu palida-i față culcată
În ramuri de fag,
Pe proaspăt covor de verdeață,
Așterne cu grație, luna,
Suvite de aur...*

*Alunecă nouri de spumă ușor
De teamă ca'n goană
Să nu facă larmă,
Să-i tulbure somnul...*

*Așa e de'tinsă liniștea lină,
De-mi pare că pică din cer,
O ploaie de calm străveztu
S'atât de adâncă-i tăcerea
Sub largă cupolă de tihnă.*

*C-a inimii mele bătaie,
E clopot ce umple
Cu glasul-i de sânge,
Pământul și cerul întreg...*

VINTILĂ RUSSU ȘIRIANU.

— Dacă vrei, hai cu mine...

— Merg!

Porniră.

... Da, și-aduce bine aminte. El a vorbit foarte puțin. A iscodit-o din viața ei, mai cu seamă. A întregat-o de unde e, de când a venit în București, cât câștigă... Au ajuns. O stradă întunecoasă, tăcută. În mijlocul unei grădini, o casă mică, cu odae în față. Au intrat într'o odăiți strămtă. Pe-un raft agățat în perete, pe masa din mijloc, pe măsufa de lângă pat, — pretutindeni cărți, caete, creioane cutii cu felurite culori. Jur-impjur tablouri. Era pictor, de sigur...

El i-a arătat patul.

— Culcă-te, dacă vrei. Trebuie să fii obosită...

O privia așa de blând! Ea s'a desbrăcat repede și s'a ghemuit sub plapomă. Aștepta. El s'a așezat la masă și a început să citească. O clipă, două, trei... pe urmă, o moleșeală dulce a cuprins-o încet, îmbietor și cald. I-se părea că patul se coboară lin, ca pe un scripete miraculos. Oceață îi împăenjenia ochii. Genele i-se închideau fără voe...

... Când s'a trezit se lumina de ziua. El dormea pe canapea. Pe chipul palid îi flutura un zâmbet trist. Visă. L-a privit îndelung. Apoi desprinzându-se anevoe din căldura patului, s'a îmbrăcat pripit. Când să deschidă ușa, s'a trezit și el.

— Pleci?

— Da... mulțumesc... ai fost foarte bun cu mine...

— Nu-i nimic... cu bine, cu bine fetișo!

Și a plecat.

Marietta ajunsese pe bulevard. Nici un tramvai, la ceasul acela. Porni încet, încet în lungul trotuarului.

Se gândea la noaptea trecută. Ciudat om! S'o cheme la el. Să-i dea patul. S'o lase să doarmă. Da. Își aduce foarte bine aminte. Nu s'a întâmplat nimic... Să-pună țigări și un pol în poșetăi. Și, la plecare, să nu-i spună un cuvânt: »când mai vii«, »unde stai«, »când ne mai vedem...« Cum se cade băiat!

Marietta clipi des din ochi. — Cum se cade? Da, firește... Dar, oricum... la urma-urmi, e om și el. Săltă din umeri. — Eh! Cine știe... poate că iubește pe alta.

Cercă să gândească aiurea. S'or fi deschis cafenelele, în centru? Ar vrea să bea o cafea cu lapte.

... Iubește pe alta? Ei și? Asta nu-i o pricină... Par'că ar fi aflat cineva! Nu, trebuie să fie un băiat timid. Dar atunci, de ce a pofțit-o la el? Își aminti întâmplarea de cu seară. I-a fost milă de ea.

Marietta avu o svâcnire de timp. Milă? Dece? Nu-i o cerșetoare... nu-i fără căpătâi... I-a spus »n'am unde dormi«, dar ar fi putut să-i mintă. Să stea o noapte n'treagă împreună, în aceeași cameră — și el să doarmă pe canapea...

Un gând o țintui locului. Se privi în vitrina unei cofetării. Nu. Ea nu-i urită... Are numai douăzeci și doi de ani. Jenică a părăsit-o, da, dar, Jenică e un stricat! Să vrea, ea a găsi zece și »mai ceva« decât Jenică! Nu-i urită!

Și, scuturându-și nervos capul, porni mai repede. Îi trec și ei atâtea prin gând! Poate că o fi fost obosit și el...

... Totuși, în timpul din urmă, a stat seri întregi pe trotuar, fără s'o cheme pe nimeni. S'apropia câte unul de ea, o privia o clipă și pleca, fără să-i spună

un cuvânt. Altele au mai mult noroc. Ea e datoare-vândută, peste tot...

Aceeași întrebare îi reveni în minte:

Dece a fost așa de rece cu ea, necunoscutul din noaptea aceasta? Dece a chemat-o să doarmă la el, și nu s'a apropiat o clipă de ea, n'a mângâiat-o odată, n'a sărut-o de fel? Dece?

Marietta se privi în altă vitrină. De data asta i-se părură schimbată sie-și. E prea scundă, prea grasă. Buzele prea răsfrânte. Ochiu mici, peste care se răsfrâng pleoapele carnoase.

Se smuci din loc și plecă mai

nainte. E obosită. Nu e nici fardată.

... Dar de ce a părăsit-o acum trei luni Jenică? De ce altele au un amant, cu care chefulness, petrec și sunt mulțumite? Acum ele dorm acasă. Numai ea rătăcește pe străzi, așa fără rost. Uite, cafeneaua nu s'a deschis. Trebuie să mai umble încă. E obosită. Simte cum i-se moaie genunchii. O ia cu frig: dimineață rece. Dece n'are și ea un pat, o odaie? Și acum, unde să găsească bani? Cu ce să plătească hotelul? Ce-o să facă toată ziua? Ce-o să mănânce la prânz?

Da... Celelalte au bani, au casă, au mâncare. Fiindcă au noroc.

Adică... și ele umblă pe acelaș trotuar. Și pe lângă ele, trec aceiași oameni. De ce fiecare alege pe una din ele? De ce nici unul — de două săptămâni nici unul — n'a mai ales-o pe ea?

Mariette simți un val de sânge

cald în obraz. Un nod îi năbuși gâtulejul. Lacrimi îi încetară privirea.

Abia acum își dă seama.

Nimeni n'o mai place. Rar de-o chema cineva.

Avea dreptate Lenuța Blonda, când îi spunea: »Stai mai în umbră, Negricioasă, că dacă te-o vedea cineva, fuge!«

Avea dreptate!

Necunoscutul din noaptea asta n'a vrut să se apropie de ea! I-a dat douăzeci de lei așa de milă!

Marietta simți o durere cumplită în creștetul capului, lacrimi mari îi brăzdară pudra de pe obraz. Ajunsese în Calea Victoriei. Porni încet spre Șosea.

... Începea viața.

Se deschideau magazinele. Cu huruit prelung se ridicau obloanele, descoperind vitrine înțesate de marfă scumpă și aleasă. Lucrători grăbiți, cu fețe rumenite de aerul rece al dimineții, alergau spre ateliere. Birjari, cu trăsurile proaspăt spalate, ieșiau pe piață. Copii de școală, singuratici sau în grupuri, treceau grăbiți cu ghiozdane prea grele pentru mânușile lor prea slabe.

Marietta privia amărîtă în juru-i. De atâtea ori, se dusesse dimineața acasă, după nopți de chef. Și totuși priveliștea aceasta i-se părea nouă. Abia acum înțelegea că fiecare din felurii trecători are un rost, fiecare aleargă la o muncă. Ea singură rătăcește fără noimă, prin orașul ce se deșteaptă acum, asemenea unui monstru ce frământă în pântecele sale nenumărate vietăți.

Marietta iuți pașii.

Ajunsese la șosea. O boare parfumată — ca o tristă mângâiere — venia din cuprinsul grădinilor sau cine știe, poate, din largul câmpului umed încă de rouă...

Trudită femeia poposi pe o bancă. De-asupra, în frunzișul de un verde proaspăt, ciripia un popor de vrăbii. Un precupeț bătrân trecea spre oraș, abia purtând povara celor două coșuri încărcate cu zarzavat. O privi lung, dușmănos. Marietta plecă ochii. De ce o certa până și țarașul acesta cu palmele bătătorite, cu opincile sparte?...

În apropiere, în grădina unui restaurant, se auziră chiote stridente de femei și veselie olăsurii de bărbați. Un taraf, cântat un »marș« de plecare. Abia acum sfârșesc orgie, gândi Marietta, stăpânindu-și un oftat.

Un automobil trecu în goană. Câțiva înși. Câteva femei, fără pălării, cu părul despletit. Cineva îi aruncă batjocoritor o floare:

— Te-ai rătăcit păsărico!

Marietta se ridică de pe bancă și porni spre dreapta, pe-o potecuță lăturalnică.

... Râd de ea, firește!

Ea nu poate chefui până'n zori, cu șampanie și cu mâncări scumpe. Nu se poate plimba cu automobilul. Nu-și poate plăti nici nota la hotel, pe când *celelalte* își bat joc de bani!

Și-i va fi din zi în zi în mai greu. Va îmbătrâni cu fiecare noapte pierdută, cu fiecare masă înlocuită printr'un capușiner, cu fiecare nouă umilință. Celelalte o vor batjocuri mai crud încă. Bărbați o vor ocoli mai rău decât acum.

Și va veni o zi, când...

Marietta se 'nfioră.

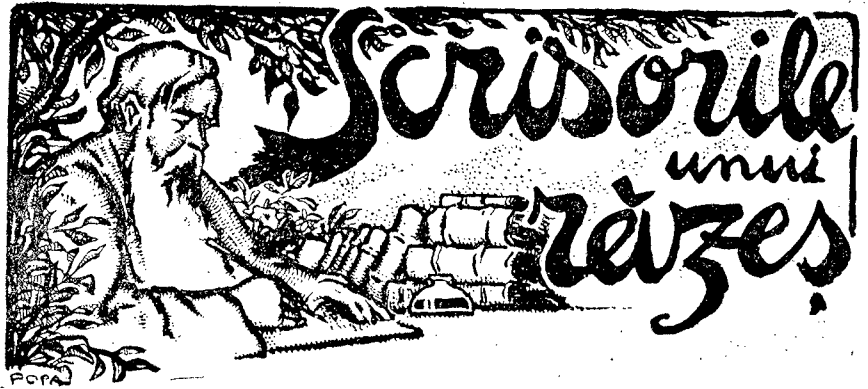
Ca o muștrare, îi veni în minte căsuța potolită din marginea orașelului de provincie — căsuța părinților ei. De doi ani, nici o veste dela dâșii...

Nu... nu se mai poate întoarce cu nici un chip acolo! Atunci? O lumină tainică îi scânteie în adâncul ochilor. O dungă i-se adânci între sprâncenele puține. Nălță capul în sus, spre frunzișul pomilor, catând par'că — ceva. A găsit. Se uită speriată în juru-i. Nimeni. Își descinse repede cordonul, îl legă de-o cracă puternică și, pe când pregătea, cu mâini înfrigate lațul, undeva, departe, în grădina unui restaurant, o femeie cu vocea răgușită de tutun și băutură — cânta desfrânat acompaniată de un țambal obosit și-o vioară adormită:

Viaața e un — viiis

In — paradiis...

ANDREI BRANIȘTE.

FUGARUL.

Septembrie 28. Poiana Negrei.

Coboram cărarea printre alunii cu vergile argintate de brumă. Frunzele moarte se desprindeau la fiecare pas. Lunca se despoiașe în câteva nopți, iar copacii întindeau acum brațe înfrigate în ceață. Doar pinii întunecați înfruntau toamna, tăind între crengile albe și svelte ale mestecănilor, umbre severe.

Era un răsărit de soare turbure și dezolat. Pe sub norii vineți, razele împungeau săgeți sfioase, care risipeau negurile departe, în vale, deasupra apelor.

Coboram pe gânduri, înviorat de aerul aspru al dimineții. Uitasem pușca pe umeri și câinele zadarnic scormonea în alunșuri. Priveliștea care se desfăcea în ceața alburie mă furase. Pe podul alb, peste Siret, un tren de marfă înainta încet, ca o omidă enormă și leneșă. La un canton un clopot sună muzical un semnal, iar ecoul metalic al toamnei îl prelungi îndelung deasupra miriștilor. Tristeța se răsfiră pe câmpuri. Imi cobori în suflet rece, ca un fior.

Eram gata să arunc țigara stinsă, când la spatele meu răsunară pași grăbiți. Am tresărit: mă socoteam atât de singur în aceste ținuturi pustii! M'am întors scurt, cu mâna fără voe încleștată pe oțelile puștei. Dar drumețul dinapoia mea, se apropie stângaci, învârtind între degete o țigare gălbue și băfoasă:

— Mă rugam pentru o țără de foc!

i-am întins cutia de chibrituri, iar în timp cât se chinuia să aprindă cu degetele înghețate, i-am cercetat cu deamănuntul fața slabă, nerasă, ochii sticloși și înfundăți în orbite, ochi rătăciți și bănuitori care-mi păreau totuși de undeva cunoscuți. Drumețul purta o haină

verde și zdrențuită, odinioară tunică militărească, o pălărie roșită de ploaie, bocanci spărți din care spânzurau cărpe prăfuite. Aprinse, și înapoiindu-mi cutia, îmi mulțumi cu privirea ocolită în lături, sfielnică.

Incercai să-l iscodesc:

— Ești din partea locului? Imi pari cunoscut și nu-mi amintesc de unde.

Omul își înfipse o clipă ochii în ochii mei și întorcând repede capul, protestă.

— N'aveți de unde. Sunt străin, din sus, din ținutul Dorohoiului.

Glasul l-am recunoscut însă. Imi amintii deodată. Fără să vreau am șoptit:

— Neculae Câmpanu.

Eram să adaog: Dezertorul.

Neculae Câmpanu scăpă țigara de spaimă. Privirea i-se căscă înfricoșată. Își făcu de lucru căutând-o între ierburile ude de brumă. O căuta prea mult. Simțeam că acum nu mai îndrăzne să-mi înfrunte privirea.

M'am apropiat cuprins de milă.

— Neculai, să-ți dau niște tutun și chibrituri. Am niște coniac; de multe ori li-i fi ducând dorul. De mine să n'ai teamă...

Dezertorul își ridică genunchiul dintre ierburi, și mă privi cu neîncredere. Intre degete țigara jilavă, tremura. Poate pe sub gene, măsura într'acest timp potecile pe unde să o rupă mai repede de fugă.

I-am descărcat din geantă tutunul și scăpărătoarea, și o sticlăuță de cognac, și un pumn de merinde.

Neculae Câmpanu nu știa ce să creadă. Neașteptata mea dărnicie i se păru poate o cursă. Dar biruit, lacom, își adună comoara, strecurând-o în buzunarele tunicii. Fața înăspriată, cu obrajii murdari și păroși, se îndulci de odată. Uitătura se îmblânzi, potolită.

— Să-ți dau și câțiva lei, Neculae.

Fugarul se împotrivi. La ce bun, banul?

I-am împins câteva hârtii, în silă... Nerăbdător să-i aflu ne-cazul, l-am îndemnat să coboare câțiva pași, lângă isvor: acolo este o cioață unde se poate sta de vorbă, fără grijă. Odată cu toamna, locurile rămân pustii, arar calcă picior de om.

Neculai se supuse. Trecu înaintea mea, deschizându-și drum printre crângile fragede de alun. Pășea repede. Il simțeam cu auzul încordat, cu ochii străpungând îngrijorat adâncurile. Câinele, răsărit pe neașteptate din tufișuri îl făcu să tresară. Dar îl recunoscu și se întoarse înduioșat către el, încercând să-l desmierde.

— Aista-i, Castor săracu. Îmbătrânește și el...

Până s'ajungem, erau prieteni. Castor îi sărea cu labela pe piept, clătinându-și bucuros coada stufoasă.

— Când am plecat, era numa'atâta, mă desluși Neculae, arătându-mi o palmă dela pământ.

Făcui socoteala: cinci ani. Părea un veac.

— Când ai plecat erai om, Neculae. Uită-te la tine acuma... Te așteaptă nevasta și copiii acasă. Când ai de gând să te cumințești?

Fugarul se așază pe cioata putredă și nu-mi răspunse. Cu ochii în pământ tăcea, scobind în țărână cruci cu vârful nuelii. Fața i-se întunecase din nou. Păru într-o clipă, îmbătrânit și iarăși, sălbatic.

Eram prea aspru. Știam că Neculae Câmpanu, își făcuse datoria cu cinste în război, fusese rănit, zăcuse trei luni într'un spital. Era oștean cuminte, când pe neașteptate câteva luni înainte de eliberare, după ce-și ceruse zadarnic de două ori permisie, a dispărut din rîghiment fără urmă. Mai știam că acum doi ani dăduse țărcoale satului, câțiva cărauși îl zăriseră prin porumburi, iscodise doi copii care păzeau vitele în coasta pădurei.

Apoi într'o bună noapte când niște drumeți din cealaltă comună, se întorceau dela țârg, au găsit în mijlocul șoselei, culcat la pământ și bătut până la sânge plutonierul de jandarmi. O fost oarecare bucurie în tot satul. »Dom, plutoner« se purta crunt, și zilele cât a zăcut în infirmerie, toate fețele s'au luminat răzburate. Se știa că asta-i

SE'NCHINĂ PUSTNICUL.

*Păcătuim fecioară prea curată
Prin faptă, gând, prin grai. Păcătuim
De când ne naștem până când murim.
E-un lung pacat viața noastră toată.*

*Doar prin durerea binecuvântată
Greșeala strămoșească ispășim,
Și inimile noastre-s țintirim
Din care ies strigoii de altădată.*

*Înalț spre tine ruga mea sărmană
O născătoare fără de prihană:
De-i înflori din umbră ca un crin,*

*Din limpedele-ți suflet — strop de rouă
Ce oglindește ntregul cer senin,
Ne picură în suflețe și nouă.*

AL. O. TEODOREANU.

isprava lui Neculae Câmpanu, care avea cu jandarmul o »socoteală veche«. Ce fel de socoteală, n'am întrebat nici odată. Despre dezerter nu se mai auzi de atunci nici o vorbă. Il credeam fugit, departe, în alt capăt al țării unde și-o fi găsit vreun rost. Și apoi mă gândeam la atâtea amnistii care trebuiau să-i facă iertate demult, toate rățările...

De aceia întrebarea mea, când se întoarce acasă și când se cumințește mi se părea firească. Il aștepta o femeie vrednică, voinică, doi copii vii și o gospodărie de frunte. Socoteam că acest dor l-a adus din nou pe țărâmurile noastre.

Dar Neculae Câmpanu tăcea. Cu vârful nuelii săpase înflorituri încurcate pe țărâna jilavă și părea adâncit cu totul într'această trudă copilărească. Poate își căuta cuvintele. Poate ar fi vrut în acea clipă să-mi spună multe, să-și deschidă sufletul zăvorit, să-mi ceară un sfat, să se jăluie. Fața i-se întunecă pământie. Încleștă dinții. Cu talpa șterse deodată toate ieroglifile zugrăvite pe țărână și se ridică să plece.

— De-acu' mă duc!

Il întrebai: unde? Cu mâna îmi arată roată depărtările și din umeri dădu cu nepăsare: oriunde.

— Bine Neculae! zic. Nevestei n'ai nimic de spus?

— N'am. Nici n'am muiere. Ea e-a jandarmului: cu el se culcă..

Neculae Câmpanu îmi întoarse spatele. Ridică zgribulit poteca printre aluni. Funigeii tremurau fire albe de mătase în vârful crângilor. Un vânt de ghiață se stârni din șesuri. Dimineața se posomorî cenușie.

C. ROBUL.

ETICA ȘI ȘTIINȚA INDUCTIVĂ

„Die Grundlegung zu einer Wissenschaft der Ethik“ de dr. Trajan Brăileanu (Wien und Leipzig, Wilhelm Braumüller, 1919. pag. 290.)

Dovedește mare curaj acela care astăzi se ocupă de știință. Lumea pare să fie altfel orientată. Dacă i-ai spune omenimii care e misterul îmbogățirii rezezi și fără pericol, atunci ai câștiga aderenți și cartea pe care ai scri-o ar fi foarte mult citită. Dar... Vino tu cu sisteme etice — și vei vedea că un zid inexpugnabil se va pune între convingerile tale idealiste și spiritul timpului — în care trăești. Și totuși e îmbucurătoare orice încercare de a zdrobi acest zid.

Di Brăileanu, actualul profesor de sociologie la Universitatea din Cernăuți, a făcut această încercare. Cartea sa, apărută în limba germană, tratează despre una dintre cele mai grele probleme filozofice. Anume, dacă știința etice este într'adevăr o știință exactă sau este o speculațiune, o mistificare a științei, — ba poate chiar simplă poezie. Atâtea încercări de felul acesta s'au făcut până acuma — și toate, aproape, fără remarcabil rezultat. Să ne amintim de Spinoza, de Kant, de Schopenhauer care trebuiră să părăsească terenul științei pentru a trece, cel puțin, pentru un moment, în lumea metafizice, — în lumea închipuirii. Sau celelalte încercări cu aparență de realitate! August Comte de pildă, la Francezi, sau Friedrich Todl, la Germani, au crezut că, punând etica în legătură cu științele istorice care admit un progres, o dezvoltare, — vor scăpa de fantoma speculațiunii. Ei bine, intrucâtva numai, le-a succed această sdrăduință. De fapt însă și ei — în special Comte — au greșit, formând o dogmă dinideia evoluțiunii.

Deci dl Brăileanu încearcă să meargă pe o cale cu totul nouă, nebatătorită până acuma. Etica e, pentru d-sa singura știință inductivă posibilă. Cu această formulare

se îndepărtează chiar la început de terenul speculațiunii pe care îl poți răzbate numai cu ajutorul deducțiunilor. Mai departe spune autorul că singura știință deductivă e din potrivă știința matematică. „Terenurile acestor științe sânt strict separate de-olaltă, cu toată ambelă se străduiesc să cuprindă totalitatea. Etica începe acolo, unde încetează matematica, și matematica poate numai acolo să înceapă, unde etica e necesită a-și sfârși activitatea.“ Prin urmare d Brăileanu va fi nevoit să renunțe la claritatea sistemului „more geometrico“, pentru a putea salva posibilitatea și realitatea științei etice, ca știință inductivă.

Opera dlui Brăileanu a adus un mare folos științei etice care, de o bucată de vreme, era abandonată și privită drept irealizabilă, ca una ce nu se poate pune în practică.

Pentru ce, oare?

Causa acestei greșeli e, în mare parte, de căutat în etica individuală, unde singuritul om e, așa zicând, totalitatea, dela care emanează fapta morală. Între individ și societatea omenească nu este stabilită legătura organică care, într'adevăr, există între ele. Căci, „numai un individ fără părinți, care și-a luat ființă din nimic, ar putea să stea astfel izolat. Omul, așa cum e el acuma, primește, chiar la devenirea sa, o serie de calități care trebuie să fie privite ca o parte din comunitatea omenească, și e silit să o continue.“ Apoi „în raport nemijlocit cu seria comunității stau și acțiunile, cari sunt conținute în noțiunea de datorie.“ Iar „totalitatea acestor relațiuni ne înfățișează pe omului activ, ale cărui acțiuni se pot într-atâta aprecia, întrucât ele sânt îndreptate spre îndeplinirea unor scopuri.“

Pentru aceasta este necesară o voință. Și voința trebuie să fie numai decât liberă. „*Libertatea voinței postulează o cunoștință a cauzalității obiective.*“ Căci, omul poate face, cu corpul, ce vrea el; — el însă nu poate să vrea ceva, dacă nu poate cuprinde cu spiritul urmările acțiunii, sau mai exact: dacă această acțiune reprezintă hotarul cunoștinței sale.“ Cu alte cuvinte, nimeni nu poate vrea ceva fără să știe ce; și nimeni, fără să aibă o voință liberă, nu poate face nici chiar ceea ce cunoaște. Libertatea voinței și cunoștința lumii externe sânt două poluri ale aceleiași sfere.

CANTECE PENTRU LELIOARA

DEGETELE

Zilnic, cum se-arată zorii
Și se-aud cântând cocoșii,
Te dedai numărătorii
Degetelor tale roșii.

Ochii tăi stau țintă numa
Pe mânuțele — amândouă.
Iar uitași și'ncepi acuma
O numărătoare nouă.

Unu-i lipsă și te'nfurii,
Socoteala-i iar beteagă.
Caută-l în fundul gurii,
Că-l supseși o noapte'n treagă!

EMIL DORIAN

Precum relațiunea dintre individ și comunitate e naturală, elementară, așa și libertatea voinței e naturală și cu cât mai înaltă e cultura omului și a societății omenești, cu atâta și voința lor se va îndreptă mai liberă, mai nestingherită, spre ținte mai înalte. De aceea, cultivarea masselor nu poate strică libertății voinței. Această cultivare trebuie să meargă însă mână în mână cu rezultatele obținute până acuma. Școlirea n'are voie să fie nici revoluționară: „oamenii devin și mai tenaci în conservarea tradițiilor, deoarece, în urma unor reforme subite, își pierd echilibrul și băgați în spaime sânt împinși spre cellalt extrem. A predică țaranilor panteism sau chiar ateism înseamnă a revocă toate puterile obscure din evul mediu.“ Printr'o școlire cuminte, la care „pedagogul trebuie să aibă înaintea ochilor atât punctul de plecare cât și ținta creșterii“, ajungem să facem din om un „obiect etic.“

Foarte interesante sânt capitolele în care autorul vorbește despre „elementele etice“ și despre „etica aplicată“. În aceste capitole vorbește despre diferitele metode și sisteme de cultivare etică a masselor și despre aspectul pe care îl prezintă, în urma acestei cultivări, diferite popoare și state.

Sper că autorul va traduce cândva această însemnată operă și cu acea

ocaziune va ține socoteală și de mijlocia publicului nostru cititor, modificând unele pasagii — mai cu seamă din prima parte, care formează baza pentru cea de a doua; — așa ca să poată fi citite ușor și cu folos și de lectorul care n'are pregătirea filozofică necesară.

În orice caz, în opera aceasta, autorul a dovedit că și în domeniul eticei se poate face știință exactă.

Cernăuți, Septembrie 1921.

[Dr. VASILE GHERASIM.

FLORI ORIENTALE

(DIN LITERATURA JAPONEZĂ)

1.

NORII

*Plânge vântul printre ramuri.
Norii spânzură ca flamuri...
Și eu plâng, de'mi sec izvorul
lacrimelor, după odorul
meu din soare rupt, ce-i dus
la străbunii, colo, sus...
Plânge vântul printre ramuri
Norii spânzură ca flamuri...*

2.

MOARTE SURĂZĂTOARE

*Aș vrea ca'n jocul gol al vieții
să fim ca efemera floare,
ce înflorește zâmbitoare,
muită 'n vraja tinereții,
și, surâzând, în urmă moare,
dar — înainte de-a fi prada
urâtului și a tristeții.*

3.

VIAȚA

*Zi-mi, cu ce în lume oare
vom asemăna viața?
— Cu-al gondolelor popas:
ele pleacă dimineața
și... pe apa mișcătoare
nici o urmă n'a rămas.*

4.

INZĂDAR

*S'ascund iubirea-mi, mândro fată,
aș vrea, dar simt că nu-s în stare:
ori unde-ași fi, mereu îmi pare
că toți cu degetul m'arată,
că taina 'mi știe lumea toată.*

5.

O COPILĂ SPUNE:

*Altele te-ademenesc.
Poți să mă disprețuiești —
Dar: la gard îmi înflorește
portocalii-atât de mândru —
Dragă, nu vrei să-i privești?*

GEORGE VOEVIDCA.

N. BATZARIA. *In închisorile turcești*. Editura Alcalay & Calafeteanu, București. — Literatura Bosforului și obiceiurilor de pe cele două maluri ale sale de la „Constantinopolul”, lui Edmondo D'Amicis, la atât de cunoscutul Pierre Loti, și până la toți acei ce căutau, ca și Claude Ferrère, alimentarea unui romantism pe care la dânsii acasă nu-l aflau; toată această literatură ni-a făcut cunoscută o Turcie de basme, de mister și curiozitate. Turcia așa cum e dincolo de orizontul apei închise de malurile fermecate, Turcia bandelor de comitații și agitațiilor naționale ale atâtor popoare subjugate semilunii, Turcia atâtor drame sociale provocate de răsturnarea unui regim adânc înrădăcinat în obiceiurile și firea nației, această Turcie reală nu o cunoaștem decât din fugare note de reportaj și încomplete schițări de istorie.

D-l Batzaria crescut și trăit acolo participând la prefaceri cari au sdruncinat din temelii acel imperiu de anachronism social în Europa, era cel mai îndicat să ne dea icoana vie a Turciei vremilor noastre.

Ca român macedonean ni-am fi așteptat de la dsa poate, la ceva mai aproape de ceea ce ar fi stârnit pentru noi un interes național. Am fi vrut să cunoaștem procesul disnaționalizării poporului românesc de acolo, și conflictul firesc ce ar fi rezultat. De la literat am fi dorit poate ceva mai mult decât o povestire, cu subiect de farsă. D-l Batzaria se ține riguros de titlul cărții și ne inițiază în misterul regimului obișnuit al închisorilor turcești.

Cartea însă își are valoare ei netăgăduită. Autorul ei are acea sfătoșenie bătrânească ce dă viață celui mai neînsemnat amănunt al povestirii, și astfel obiceiurile unei administrațiuni rudimentare ies la iveală în toată splendoarea lor caracteristică. Iar dacă numai pentru acest motiv ar fi fost scrisă, tot sîntem datorii o largă recunoștință d-lui Batzaria.

D. I. C.

A. DOMIDE și I. VĂLEANU. *Națiuni de industrie și de tehnologie*. 1921. Editura Bernát, Cluj.

O scurtă introducere, explică rolul acestei cărți ce vrea să fie începutul unei serii, cu menirea de a asigura școlărilor o educație anume pentru carierele productive. Ideea acestor cărți — ne spun autorii — a născut din programul școalelor civile (medii) din Ardeal, care program dă o largă extindere noțiunilor elementare de științe practice, punând ca obiect de învățământ obligator, noțiunile de agricultură și industrie.

Cartea nu are pretențiuni științifice, după cum modest mărturisesc d-nii Domide și Văleanu, ci urmărește îndrumarea și dezvoltarea gustului în generațiile de școală, pentru carierele productive. O preocupare aproape necunoscută în programul vechiului regat, îngenunchiat aproape cu desăvârșire clasicismului care ne-a dat pletora funcționarismului, iar pe tarâmul producției industriale în special, ne-a lăsat la discreția oaspeților descălicați din străinătate. Nici nu se putea dar, un gând mai rodnic. Cartea bogat ilustrată, tipărită în condiții tehnice necunoscute editorilor din Capitală, scrisă pe înțelesul tuturor și cu dese întoarceri la aplicarea învățăturilor în industria noastră națională, își va ajunge fără îndoială scopul. Va fi poate un îndemn și pentru alții. O dorim și n'am avea de cât cuvinte de laudă, de n'ar fi să cerem pentru o altă ediție purificarea limbii și vocabularului de o terminologie neîngăduită.

Găsim acolo: Capitlu, metode, edificarea vagoanelor, arti li, etc.

LE MONDE NOUVEAU. An. III. Vol. III. No. 8 August.

Opera lui André Chevrillon, noul membru al Academiei Franceze e prezintată într'un scurt, dar succint, studiu al d-lui Serge Evans. Ne aflăm iarăși în fața unui adorator al extremului Orient, al Indiei; de astă dată... „avec les Anglais”. Încă de la debut (Dans l'Inde 1891), André Chevrillon s'a remarcat prin notele sale de călătorie, cari anunțau un Loti mai puțin jeluitor, mai puțin impresionabil, dar mai profund filozof. Discipol al lui Taine, de care e aproape și prin legături de rudenie, s'a ferit a-și popula paginile de călătorie cu romantice impresii subiective, cu îndelungi malancolii, visări, nostalgii ș

vagi dorințe, purtate de Loti pe toate coastele continentelor de pe planetă. În opera lui Chevrillon „je” și „moi” sânt excluse aproape cu desăvârșire; — această ne recrează de dulcегările voiajurilor lotiste.

Dintre marile orașe ale Indiei, dînsul consacră cele mai frumoase și mai trainice pagini, Beneresului, unde găsește prilej să descrie magistral pantheismul brahmanic: „În loc de a se concentra într'o substanță, într'un eu care să voiască, care să acționeze, să sângere, să strige, poetul Vedic se pulverizează în univers, se răspândește în lucruri, sufletul său se umple de formele, de sunetele, de culorile naturei, și natura se însuflețește de gândurile și dorințele sale. El adoră aceste forțe vii și divine ale naturei, dar schimbătoare, mlădioase, copabile să se transforme unele în altele. Aurora e tot astfel Soarele, Soarele foc, focul fulger, fulgerul furtună și furtuna e ploaie. Toate se unesc, se amestecă, se întrepătrund”. E un lanț fără sfârșit, un apocalips perpetuu și vehement, care sfârșește în delir metafisic. Nu se pot citi fără înfrigurare aceste expuneri ale sistemului brahmanic, cu care Chevrillon ne introduce în nebunia mistică a Indiei, purtându-ne din pagină în pagină până la marginea vertijului, până când simțim că ne lunecă piciorul și suntem noi înșine, la rîndu-ne cucerii de neantizarea prescrisă de Brahma.

Din India, André Chevrillon, urmînd calea tuturor marilor călători a fost atras de Egipt, de regiunea Tebei, de Iudeia și de Ierusalim; zgrăvite în volumul *Terres mortes*. Opera sa, an cu an, a îngrămădit astfel note de călătorie: *Sanctuaires et paysages d'Asie*, *Un crepuscule d'Islam*, *Marrakech dans les Palmes*; pretutindeni înregistrînd imobilitatea veacurilor ruptă brutal de învazia civilizației europene; care în locul contagiunii somnului letargic, aduce în ținuturi de mult moarte, contagiunea înfrigurării mecanice a occidentului.

Aceste călătorii cari au absorbit aproape treizeci de ani viața noului academician, i-au dat totuși răgaz să publice între timp numeroase și prețioase studii de critică sau fitozofie pură, ca: *Etudes Anglaises*, *Nouvelles Etudes Anglaises*, *La Pensée de Ruskin*, etc. Paginile sale asupra

lui Schelley, Kipling, Wells de o documentație directă și erudită au contribuit la cunoașterea altrova espede din literatura engleză stăpărută, ca întregul popor britanic, de simțul disciplinei și al erarhiei.

LA NOUVELLE REVUE FRANÇAISE. Anul 8. No. 96. 1. Septembrie.

După versiunea engleză a lui Rabindranath Tagore, se publică fragmente din poemele poetului Kabir, una din cele mai stranii și interesante figuri ale misticismului hindus.

Născut la Benares, din părinți mohamedani, pe la 1440, Kabir a devenit de tînăr discipolul faimosului ascet Ramananda, care propăvăduia în nordul Indiei învierea religioasă ce fușese desăvârșită în sud de Ramanuja în secolul XII-lea. Această înviere era tot odată o reacțiune împotriva fanatismului excesiv al cultului ortodox și o revendicare ca drepturilor inimei, față de intelectualismul exagerat al monismului vedantist. Predicația lui Ramanuja avea forma unei devoțiuni arzătoare a Dumnezeului Vișnu, reprezentînd forma personală a „Divinei Naturi”. Această a fost religia mistică a iubirii apărută pretutindeni unde se întâlnește un anumit nivel de cultură superioară, pe care credințele și filozofiile au fost cu neputință să le distringă.

Istoria lui Kabir, e însoțită de cele mai contradictorii legende, din care nimeni nu ar ști ce să aleagă. E sigur atît, că a fost copilul sau fiul adoptiv al unui țesător din Benares, unde și-a petrecut cea mai mare parte din viață. Nu și-a însușit niciodată purtarea unui ascet profesional, nici nu s'a retras de lume pentru a-și chinui trupul și a se deda contemplației. Toate legendele sunt de acord în a recunoaște că o mare parte din viață a rămas țesător, a fost însurat, tată de familie și că din mijlocul acestei vieți obscure și familiare a cântat iubirea divină.

De altfel atît din punct de vedere hindus cît și musulman, Kabir a fost cu desăvârșire eretic. A fost astfel, ținta tuturor persecuțiilor. Cum era născut din părinți Mahomedani, el scăpă de autoritatea brahmană. Către 1495 a fost însă alungat și a rătăcit de atunci în nordul Indiei, continuînd predica sa ca exilat. La 1518, bătrîn, cu mâinile prea slabe pentru a putea cânta încă muzică pe care o iubea atîta, a murit la Maghar, lângă Gorakhpur.

O legendă spune că după moarte, discipolii mohomedani și hinduși și-au disputat stăpînirea trupului, ei dîntăi voind să-l ardă după riturile lor, ceilalți să-l îngroape. Kabir ar fi apărut atunci și le-ar fi spus: „ridicați lințoliul și vedeți ce e dedesubt”. Ridicându-l, discipolii au găsit în locul trupului o movilă de flori. Jumătate a fost arsă de Mohomedani la Maghar, cealaltă dusă de hinduși la Benares.

Mișcătoare simbolizare a vieții unui om, care a răspândit parfumul poemelor sale, asupra celor mai frumoase doctrine din două mari religii deodată.

C. P.

DIE ZUKUNFT, 17 Sept. 1921. Revista săptămînală a lui Maximilian Harden publică un articol despre cartea scriitorului maghiar L. Hatvany: «Țara rănită». Traducem câteva rînduri din acest articol: «Hatvany e câteodată fantast, indeosebi în predoslovie care-i supraîncărcată și iritată ca sfînta, Teresa a lui Bernini. Enfin, cînd deunăzi a trebuit să ascult plîngerile unei maghiare surghiunite în Viena și se privesc desenul ei, în care se vedea neagră și jalnică Ungaria nouă în cadrul celei vechi ca un biet trunchiu tăiat, am rugat-o să fragă și liniile cari ar însemna fosta Ungarie fără nema-ghiari subjugați. Ea a rîs și mi-a zis: «Boche!»

DIE WELTBÜHNE, 15 Sept. 1921. Un articol iscălit L. Ianasch vorbește despre Germania și Franța — într'un spirit ultrapacifist. Autorul crede în vorba profetică a lui Renan: «Dacă odată se vor împăca Franța și Germania, se vor regăsi cele două jumătăți ale spiritului omenesc».

SOZIALISTISCHE MONATSHEFTE, 29 Aug. 1921. Ludwig Radlof scrie despre educația spirituală a muncitorimei. «Mulți din marii noștri ne-au dovedit că nu trebuie să avem zilnic o farfurie plină cu compot pentru ca să putem face lucruri mari. Kant și Mozart ne dau o pildă întocmai ca și K. Marx care a știut să-și stăpînească soarta, decăteori amenință să-l înfrîngă. Acest fel hotărât îl dorim tinerilor socialiști.»

L.

Dăm pe scurt cuprinsul poemului Zamolxe de Lucian Baga, din care publicăm un fragment în pagina 204. — Zamolxe, profet al Tracilor, e de mulți ani de zile în singurătatea codrilor. A fost alungat din cetate pentru noua religie a „Orbului” cu care voia să înlocuiască credința în zeii strămoșești. Norodul ațâțat de Magul templului, apărător al vechilor divinități, a lovit pe profet — și acesta s'a ascuns în creerii munților în nădejdea că odată se va coborî a doua oară în cetate. După fuga lui — încetul cu încetul noua religie prinde totuși rădăcini. Zamolxiștii se răsvrătesc voind să cucerească templul pentru unicul lor dumnezeu — „Orbul”; și Magul se gândește serios la apărarea „Nemuritorilor” săi în agonie. Cu viclenia sa preoțească răspândește prin mijlocirea unui vrăjitor o legendă în popor prin care se spune, că Zamolxe însuși a fost un zeu. Magul își zice: prin legenda aceasta nu pierd nimic, am cu un zeu mai mult în templu, dar astfel mântuiesc întreg soborul zeilor, căci „oamenii divinizând pe Zamolxe îi vor uita învățătura”. Noua legendă pătrunde repede în sufletul mulțimii. Poporul cere să se așeze în sanctuar statuia lui Zamolxe, cum se cuvine unui zeu. — În vremea aceasta Zamolxe se frământă mai departe în ascunzișul său necunoscut. După o serie de viziuni, ecouri ale sbuciumului său, se hotărăște să se coboare din nou în cetate și sosește aci tocmai în ziua când mulțimea cu mult alaiu duce în templu statuia sa. Timpul l-a schimbat așa de mult că nu-l mai recunoaște nimenea. În fața chipului său cioplit, Zamolxe e cuprins de-o adâncă revoltă. El își dă seama că poporul divinizându-l i-a uitat învățătura. Se începe lupta dintre el și statuia sa. Într'o supremă isbucuire se repede asupra statuiei și o doboară cu pumnii. Mulțimea care nu-l recunoaște îl ucide cu bucățile statuiei sale sparte.

Din acest poem în numerile viitoare vom continua să publicăm și alte fragmente.

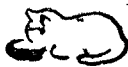
În mai multe rânduri am semnalat aici indiferența ziarelor noastre, față de orice este literatură. S'ar putea obiecta ca ziarul fiind «oglină fidelă» a publicului către care se adresează, face ceea ce însăși cetitorii cer. Dar noi știm că aceleași ziare, pentru o acțiune politică în interesul unei persoane sau a unui grup, găsec oricând mijloacele să creieze fals o atmosferă, care să determine în «masa opiniei publice» acceptarea ei.

Totuși, pentru literatură nu se găsește nici măcar spațiul trebuitor să se anunțe apariția unei cărți sau reviste. E caracteristic astfel procedeul unui ziar din capitală care la rubrica intitulată «Mișcarea literatură» vorbește despre orice numai despre literatură nu. Aflăm de acolo care e viitoarea premieră a teatrului Național și ce soartă va avea Cyrano de Bergerac în această stagiune; ni se anunță noile succese ale maestrului Georgescu, și ce va face Dsa după ce «Filarmonica» își va deschide seria de concerte dela Ateneu; sântem informați că pictorul Stoica «apreciatul artist și pictor de bătălii» a fost în Italia și că va deschide o expoziție, după cum ni se anunță isprăvile și intențiile altor pictori; știm care va fi repertoriul companiei Voiculescu, Manolescu și că dl Balandra repetă «Bumbury», în timp ce compania Leonard deschide stagiunea cu «Muzicantul satului», și așa mai departe...

Înțelegem zelul confratelui bucureștean Literatura poate servi drept bun și atrăgător decor, dar nu aduce nici ceasurile de plăcută distracție și lenevie în comodele fotolii ale unui loji obținute pe gratis, nici sprîburile dela Mircea și nici tablourile cu dedicație de la pictorii de bătălii sau alte genuri pieturale.

Literatura mai cere osteneala cetitului pentru a te ocupa de ea. Nu am avea însă pretenția să cerem și acest sacrificiu după atatea preocupări de ordin mai lucrativ, dacă cel puțin i s'ar da satisfacția că servește ca titlu al unei rubrici unde se consacră cinci sau zece rânduri și pentru anunțarea sumară a cărții îndelung muncită ce se prăfuește în vitrine, sau a revistei cu multă cheltueală scoasă macar așa, ca să se poată zice că s'ar putea face și în România literatură.

d. l. c.

Nudul lui Avram Iancu. Un înalt sentiment patriotic, pornit din inime curat românești, a hotărât să ridice un monument legendarului luptător Avram Iancu Dar războinicul dezrobitor care a purtat până pe dealurile Clujului revolta desna-dejauită, e sprijinit de un comitet român ce nu a găsit nimic mai potrivit decât să prețuească 100.000 lei un mueresc nud, lucrat de un pictor ungar și tolănit într'o poză ademenitoare pentru impuberi, deasupra unei piei de tigru sau pisică pestriță. Această damă nudă — în pictură nu valorează 100.000 lei cu toată căderea valutei — cu tot scopul patriotic pe care dânsa și pictorul îl urmăresc în interesul lui Avram Iancu. Cu grije ne întrebăm, dacă un sculptor tot ungar bine înțeles, nu a și conceput un monument erotic — pentru că așa se cade, după prima mostră a înțelegerii artistice de care face dovadă comitetul. Vedetă D-v. poate că în curând se va face statuia lui Garamacoș și atunci ne vom gândi să punem la loteria pentru

acest scop un tablou de Luchian, Andreescu, Grigorescu, Ștef. Popescu, etc. etc. Ba ceva mai mult, e probabi că și atunci când s'ar expune un nud de către acești artiști, tot va fi mai moral, într'u cât cu toată pudra de pe coapse — și roza veștedă de alături din tablou — ori ce ie lipsit de artă e imoral — și această lipsă o găsim ca artiști, obiectului expus întru delectarea burgezilor bine intenționați și întru erecțiunea statuei lui Avram Iancu, ca să întrebuițăm termenii favorit al academicianului francez, Friederic Masson.

Săptămăna luminată, piesa de teatru a lui Mihail Săulescu, poet român mort pentru patrie, a reușit abia acum să fie jucată la teatrul Național din București. Poate și articolașul din „Gândirea” a folosit întru câtva. După ce membrii comitetului teatrului își joacă piesele mediocre, cel puțin gândească — se și la cei morți. Piesa lui Săulescu „trăiește” pe când atatea piese ale celor vii și fără talent dar cu situații avantajoase, mor la lumina rampei. Trebuie să reamintim o altă piesă a unui nedreptațit de zeci de ani, care tot din mormânt își așteaptă consacrarea: E vorba de „Solii Păcii” — un poem admirabil ca fantezie și poezie, dar care are un singur defect — ar întuneca faima mai mediocră a altor feerii confecționate după rețetă de autori moderni. În fond Teatrul Național ar merita mai mult de cât politica de oropsire, care îl îmbuibă cu mediocritățile celor ce se invărtesc și forfotă în juru-i, dând piese originale slabe și evitând pe cele bune, pentru ca publicul să nu facă o prea aspră comparație.

În Bulgaria a murit poetul Ivan Vazoff — ca talent era mai sărac de cât Eminescu, Caragiale sau Coșbuc — dar pe când de pe urma lui Coșbuc din milă parlamentară a rămas o pensie de 80 lei, lui Vazoff statul Bulgar îi dăruise un castel. Ce proști și Bulgarii să aibă

atâta grije de geuile lor, ca și când Eminescu nu a avut și în mizerie geniul! Și pe urmă, dacă statul ar gândi și la noi să sprijine arta, e probabil că în foile de plăcintă, s'ar acorda castelul președintelui scriitorilor — sau măcar sculptorului Pavelescu Dimo!

Patru sute de ani de la Neagoe Basarab! Domnitor aproape legendar pentru că în ceața istoriei noastre avem atât de puține amănunte precise. Totuși de pe urma acestui Voevod a rămas o carte admirabilă de filozofie creștină; „învățătură” din care multe povățuiesc tot atât de înalt cât renumitul cugetător Marcu Aureliu. Câți români cunosc înțelepciunea acestui voevod român? Cartea e tipărită într-o ediție modernă acum câți-va ani, îi facem toată reclama pentru că în fond, ceea ce putem prăznuți azi după patru sute de ani, e numai gândul acestui cărmuitor și sufletul Domniței sale.

Azi patru sute de ani ne despart de Voevodul cărturar și milostiva lui soție.
a. m.

Cu prilejul comentariului critic al unei teze de doctorat în istorie, datorită d-lui Marc Chassaing asupra procesului cavalerului de la Barre; d-l A. Aulard profesor la Sorbona, ne dă unele indicații asupra modului cum se obține doctoratul în litere la Paris. După anii de studii necesari, candidatul trebuie să prepare două teze; una, o adevărată carte, adesea foarte voluminoasă; a doua, teza secundară, care odinioară se scria în latinește, trebuind să fie «o ediție a unui text inedit și rar, puțin întins și util, cu accesorii critice personale. Dar preocuparea principală a studentului rămâne tot teza principală «cu care trebuie să fie una complet nouă și în mod util să umple numeroasele lacune ale istoriei, cu ajutorul documentelor originale, până acum neîntrebuinate, sau rău întrebuinate. Trebuie în sfârșit ca opera proiectată să servească la ceva, să însemne un progres în studiile istorice».

În felul acesta spune d. Aulard s'a putut strânge «o colecție de teze principale, care fac onoare Franței ...; aceste teze ale Sorbonei fondând în istoria modernă și contemporană, o școală istorică nouă».

Pentru a ajunge la un astfel de rezultat, candidatul, care are libertatea de a-și alege singur subiectul, propunându-l unuia din profesori, trebuie, natural, să se ocupe stăruitor și timp îndelungat. «Eu n'am văzut vre-o teză, mărturisește d. Aulard, care să fi fost preparată în mai puțin de trei ani. Au trebuit uneori dela 5 până la 10 ani. Candidații, când isbutesc, nu sunt deci, tocmai așa tineri».

La noi, dacă nu ne înșelăm, doctoratul, cu examene, cu teză cu tot ține 4—5 ani de zile. Folosul e dublu; mai întâi candidații nu riscă să îmbătrânească în vederea unui titlu; al doilea, repeziciunea desăvârșirii studiilor în România-Mare, îndeamnă și pe alții să ia calea atât de spinoasă în Franța; atât de plină de ăzro la noi, măcar a erudiției profunde. Fiind deci o plăcere a deveni învățat prin părțile locului, nu e de mirare, că în așa zisa analfabetica noastră țară, mișună doctorii autochtoni cu duiumul.

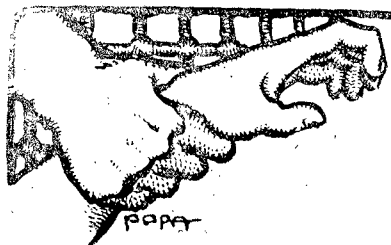
Și când te gândești, că și la noi, fără îndoială, trebuie să se prefundă, candidaților, ca tezele lor să fie tot atât de originale ca și în Franța. Vă închipuiți câte «lacune ale istoriei noastre» umplute, câte, opere, care să însemne «un progres în istorie» și să facă «gloria României» date gata într-o lună, două. Vai, cât eram de inteligenți și cât de puțin știam să ne prețuim!

Librarie de France, ne anunță Crapouillot, prepară publicarea unei noi ediții ilustrate a operii lui Flaubert. *Madame Bovary* va fi ilustrată de Pierre Laprade; *Bouvard et Pecuchet* de Bernard Naudin; *L'Education sentimentale* decătre Segonzac; *La Tentation de Saint Antoine* de Gireud; *Salammô* de către Lombard; *Un coeur simple* de Valloton; *La légende de Saint Julien l'Hospitalier* de Bourdel și Roussel.

Lucrarea promite să fie o rară colecție de bibliotecă. Să sperăm că până la ei valuta ne va îngădui să ni-o procurăm.

Într'un număr recent din «La Revue de l'Epoque» d. Georges Matisse, docteur es sciences, încearcă să dea o idee profanilor despre «a patra dimensiune» a spațiului; dimensiune despre care, se spune în lumea științifică dela noi, că doar trei patru matematicieni pe lume au putut-o seziza. Din articolul d-lui Matisse noi mărturisim cu umilință, n'am sezizat-o de loc; sau mai bine, când am crezut că am prins-o cu închipuirea, s'z volatilisat cu totul, a sburat instantaneu în sălașul ei din înfinit. Nu ne îndoim însă că d. Matisse o ține bine în gând; ba, transpunând-o în filele revistei susnu-

mite, a fixat-o definitiv ca pe un volum cu 3 dimensiuni într'o epură. În ori ce caz însă, d. Matisse a avut mult de lucru ca să expună în câteva pagini de revistă ceva atât de grandios, ceva, ce numai câțiva savanți pe lume pot seziza, dacă pot. Se poate închipui ușor deci, ce muncă ar trebui să depunem noi, ca să expunem la rândul-ne articolul d-lui Matisse în câteva șiruri.

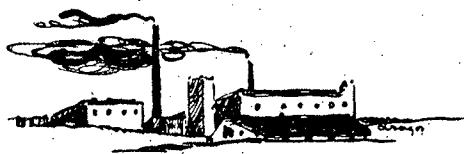
Reținem însă, unele considerațiuni interesante asupra noțiunii de timp, pe care autorul îl explică în felul următor în legătură cu existența celei de a patra dimensiuni: «Să ne închipuim un drumeț, care, pe un pod, plecat pe parapet, privește apa curgând. Deodată, de sub pod se ivește prora unei corăbii. În acest moment chiar, există la pupă, un pilot care mănuește bara de conducere. Nu se vede încă, dar apariția lui e fatală. Dacă privitorul nostru ar rămâne nemiscat toată viața în postul actual, cu ochii la un fluviu atât de repede, încât corăbiile să nu poată merge în susul apei; ar crede fără îndoială că părțile din corabie pe care el le vede succesiv, se nasc unele din altele, pe măsură ce le poate zări. Dacă acest observator s'ar putea întoarce o singură clipă măcar ar descoperi toate obiectele situate în urma lui, pe partea fluviului la care a stat cu spatele, și care în timp se numește viitor. El ar fi crușat atunci definitiv de ideea sensorială a determinismului.

«Să facem același raționament cu timpul. E posibil ca evenimentele pe care le considerăm că se vor naște, să existe în timpul actual. Noi nu putem să-l vedem din lipsa unui organ sensorial și a unei înțelegeri proprii pentru a îmbrățișa timpul; adică a patra dimensiune, pe o anume întindere. (Autorul consideră a patra dimensiune, ca și pe a treia și a doua, ca atribute speciale ale minții omezești, pentru a putea înțelege universul înconjurător). Cu toate că noi nu percepem a patra dimensiune a obiectelor, sarea lor viitoare are o realitate actuală tot așa de absolută, ca și starea lor prezentă în diversele dimensiuni ale spațiului. Viitorul există deci, gata construit; el este numai necunoscutul nouă. În felul acesta, ajungem la o idee sensorială a determinismului.

«Precizarea viitorului, imposibilă în fapt, nu este de neconceput în teorie. Un profet ar fi un om care ar putea să se întoarcă și să privească mai mult de cât un timp al spațiului deodată. Numai eu cred, că nici un om n'a ajuns să facă acest lucru.

«Consecințele puțin stranii ale felului nostru comun de gândire rezultă din acest chip de a înfățișa timpul și spațiul.

«Dacă viitorul există ca și prezentul, fiecare din noi e mort, tot așa ca și viu; numai el nu-și zărește sfârșitul curbei sale. Nu numai că noi suntem toți morți, dar mai departe încă, curba noastră,

divizată și anastomozată cu alte curbe, intră în formațiuni nouă, în viitor.

«Dar nu numai viitorul e de acum realizat. Trecutul n'a dispărut nici el. Nu vreau să zic prin asta, că el există în memoria oamenilor sau numai consemnat în arhivele lor. Nu, dacă noi nu percepem sensorial decât prezentul; trecutul n'a dispărut din natură. El există necentenit, undeva, acolo pe a patra dimensiune a Cosmosului, acea din care noi nu vedem decât un punct. El există indistructibil, asemeni viitorului și prezentului. Lumea ast-fel concepută va fi respinsă de moralisti. Este o lume sfârșită, înghețată. În imobilitatea sa, ea nu lasă nici un loc acestei utime iluzii de libertate, pe care noi o numim evoluție. Nu există evoluție; lumea e moartă, sau mai degrabă, n'a trăit niciodată».

În «Opiniunile lui Jérôme Coignard» Anatole France spunea că timpul e ca un triunghi, căruia, cunoscându-i două elemente: trecutul și prezentul, i-am putea deduce pe al treilea: viitorul. L'am putea deduce, căci el nu există sau n'a existat. După d. Matisse viitorul însă s'a petrecut de mult. Ba nici n'a existat de loc. Cum n'a existat nici prezentul (să nu ni se ia drept o greșeală gramaticală), cum n'a existat, nu există și nu va exista nici pământ, nici noi, nici conștiința noastră, nici univers nici dimensiunea patra, de ce oare se mai străduște atâta d. Matisse să ne-o dovedească?

Gib.

Naturalismul e din nou actualizat de către cercetătorii literari, cu o curiozitate neașteptată și semnificativă. S'ar părea că războiul, aducând iarăși în artă preocupări sociale și umanitariste, a îndreptat oarecum, ochii generației actuale spre epoca de la 1880, de la care cearcă a învăța ceva. Au apărut în ultimul timp la Paris, câte-va cărți; amintiri și studii, de un deosebit interes: *Le Groupe de Médan* de Defoux și Zavier, *Torches et Lumignons* de J.-H. Rosny, *Memoriile lui Antoine*, toate aducând amănunte inedite din lupta înversunată ce s'au desfășurat în perioada eroică a naturalismului

În «Les Marges» (15 Sept.) cunoscutul romancier Marius Le Blond, publică un capitol detașat din studiul: *Zola et son temps*, ce va apare în curând; capitol de un deosebit interes fiindcă dă la lumină câteva din dedesubturile «manifestului celor cinci», tipărit în «Le Figaro», împotriva lui Zola și romanului *la Terre*. Cei cinci, erau Paul Bonnetain, J. H. Rosny, Lucien Descaves, Paul Margueritte și Gustave Guiches, tineri scriitori aproape necunoscuți pe vremuri, dar cari — înafară de întâiu — de atunci, și-au câștigat locuri de frunte în romanul francez. Ei anunțau decăderea iremediabilă a lui Zola, proclamau decreședinea ciclului Rongon-Macquart, al «cărui faimos arbore genealogic întinde brațele sale de infirm, deacum fără fructe». Manifestul a provocat vâlvă, *Le Siècle*, *La Liberté*, *La France*, *La Figaro*; câte-va săptămâni au publicat articole, foile-

toane, anchete, infierbântând o nepotolită discuție la care a luat parte aproape toți mandarinii literaturii franceze. Era încă pe timpul când o dezbateră literară interesa publicul mai mult decât peripeciile unei drame amoroase.

De fapt «ruptura» celor cinci, n'a avut atât ecou, decât fiindcă se știa pusă la cale de prieteni apropiați ai lui Zola. Cei cinci, nici nu erau apropiați de Zola, nici nu călcaseră vrodată la Médan. Erau obscuri începători și nu puteau fi îndreptați să vorbească de o ruptură, acolo unde nu fusese vrodată ce legături sfârâma. Manifestul a fost pus la cale în timpul cât Edmond de Goncourt a fost ospetele lui Daudet, care simțea împotriva lui Zola o gelozie bolnăvicioasă. E adică vorba de un urât cancan literar. ce nu adaugă nimic la gloria lui Goncourt sau Daudet; ci înalță pesteritățile numai pe Zola, care a păstrat cea mai calmă și stăpânită atitudine în tot decursul polemicilor deslănțuite, de unde s'a abținut a participa direct.

În corespondența lui Zola, se vede această generoasă și voită ignorare a slăbiciunii invidioase de care s'au făcut vinovați amicii săi, când scrie:

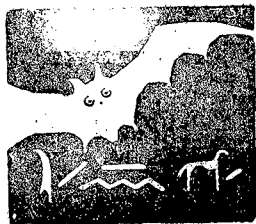
«Dar, nici odată, dragul meu Daudet, niciodată nu am crezut că ai fi avut cunoștință de extraordinarul manifest al celor cinci. Cel dintâi strigăt al meu, a fost că nici tu, nici Goncourt, nu puteați ști nimic din această afacere. Stupefiant însă e că din victimă, mi-ați făcut culpabil, și că în loc să-mi trimiteți o strângere de mână, a-ți fost gata să o rupeți cu mine. Mărturiște că aceasta întrecea măsura.»

Din manifestul celor cinci, ce a rămas astăzi? Atât doar că a scăpat de uitare numele lui Bonetain. Ceilalți semnatari, s'au pocăit și au considerat mai târziu protestarea, ca o nesocotită greșeală a tinereții.

Cel dintâi, a făcut-o Paul Margueritte, la 1892, după publicarea romanului *la Debacle*, într-o scrisoare publică unde mulțumește lui Zola pentru paginile memorabile, consacrate morții generalului Margueritte. Lucien Descaves, devenit de atunci unul din fruntașii naționalismului și-a dezis manifestul prin însăși opera sa. J.-H. Rosny, n'a așteptat să-și publice amintirile din *Torches et Lumignons* pentru a-și mărturisi desgustul de această veche aventură; încă în 1911 a prezidat pelerinajul la Médan, salutând în cursul panegiricului său umbra lui Zola, cu cea mai căită emoție.

Astfel manifestul celor cinci, nu mai marchează în istoria literaturii franceze altceva, decât o fericită epocă în care literatura pasiona încă opinia publică, nașterea unei opere de artă ridica enfuzismul și indignarea acelei mulțimi ce astăzi nu se mai emoționează decât de peripeciile unui campionat de box.

c. p.

Cărți

I. C. ATANASIU.— *Statul negustor.— A-provizionările de Stat.— București Impri-meria Statului, 1921.*

Marele Duce Const. Constantinovici Romanooff. *Isprăvile unui copilăș mic cât un degetar* — trad. de Vasile D. Bradul — Ed. românească G. Iliescu, Buc. Prețul 2 lei

Const. I. Stoica — *Insemnări din zilele de luptă* — București — 10 Lei.

Reviste streine

Revue Bleu. A. 59 Nr. 17 — Paris.

Le crapouillot. 1 Sep. 1921, Paris.

Le Monde Nouveau. A. III Nr. 8. Vol. III Paris.

La nouvelle revue française. A. 8 Nr. 96 — Paris.

Les Marges. A. 18, Nr. 87, Tomul XXII — Paris.

L'Europe nouvelle. A. 4 Nr. 37 și Nr. 38 — Paris.

Reviste și ziare

Brazde adânci. A. I. Nr. 4 — București.

Revista economică. 1921 Nr. 3—4 București.

Revista Moldovei. A. I. N 5 — Botoșani.

„Câmpul“ A XIV Nr. 16 — București.

Stiopi de rouă. A II Nr. 3 — Ploești.

Economia Națională. A XL. II N. 6—7 București.

Sburătorul Literar. A. I. Nr. 1 și N. 2 — București.

Analele. A. I. Nr 1 — București.

Cele trei Crișuri. A. II Nr. 14 — Oradea-Mare.

Ideea Europeană. A. III Nr. 75 — București.

Transilvania. A. LII Nr. 7—8 și Nr. 9 Sibiu.

Glasul Bucovinei — Cernăuți.

Transilvania românească — Alba-Iulia.

Gazeta Aradului — Arad.

Aradi Hirlap — Arad.

Glasul Oltului — Craiova.

Viața studențească — București.

Galații nou — Galați.

Lupta — Lugoj.

Voința Poporului — Arad.

Satu Mare — Satu-Mare.

Tineretul socialist — București.

La Revue universelle

Revistă politică, literară, artistică, socială
Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 franci.
Costul unui exemplar 4 fr.
Paris 157, Boulevard Saint-Germain (6e)

Revue Bleue

Revistă politică și literară
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 55 franci.
286, Boulevard Saint-Germain (VIIe) Paris.

La Connaissance

Revistă literară și de idei.
Abonament anual 35 franci.
Paris 9 Galerie de la Madeleine (8e)

La Bataille

Economică, socială, uvrieră, țărănească, maritimă, intelectuală, documentară, literară, humoristică, eclectică etc.
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 12 franci.
Paris, 2 Rue de l'Hotel de Ville (IVe)

Le Crapouillot

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5 place de la Sorbonne

La Nouvelle Revue Francaise

Revistă lunară pentru literatură și critică.
Abonament anual 48 franci.
3, Rue de Grenelle, Paris (VIe).

Les Marges

Revistă literară fondată în 1903 de către
dl Eugène Montfort
Apare lunar. Abonament anual 22 franci.
Administrația: Librairie de France 99 boulevard Raspail
Redacția: 5 Rue Chaptal, Paris (IXe).

Toți cari se interesează de politica externă
Toți cari voiesc a cunoaște mișcarea tuturor ideilor mondiale
Toți cei preocupați de marile probleme ale
economiei politice și finanței internaționale

trebuie să citească și să răspândească

L'Europe Nouvelle

Revistă săptămânală pentru chestiuni externe, economice
și literare
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 fr., 3 luni 30 fr.
92, rue de Miromesnil. Paris.

La Revue de l'Epoque

Publicațiune lunară ilustrată de expresiune și studiu
idei, arte și litere
Abonament anual 28 franci.
Paris 13, rue Bonaparte (VIe).

La vie des lettres

Artă și literatură.
Abonament 4 volume 20 franci.
20, rue de Chartres, Paris-Neuilly

Ça ira

Revistă lunară de artă și critică
Abonament anual 15 franci belgieni
61, Hofstraat, Eeckeren-Anvers.

La Grande Revue

Revistă pentru toate ramurile de cultură.
Abonament anual 38 franci.
37, Rue de Constantinople, Paris (8e).

Le Monde Nouveau

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale,
economice, literare și artistice între Franța
și străinătate.
Apare lunar Abonament anual 50 franci.
42, boulevard Raspail, Paris (7e).

GÂNDIREA

LITERARĂ, ARTISTICĂ, SOCIALĂ
Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni.
Redacția și administrația: CLUJ, CALĂREGELE
FERDINAND No. 38.

Abonamente: 1 an 60 Lei; 6 luni 35 Lei; 3 luni 20 Lei. ∴ Pentru instituțiuni și autorități 120 Lei anual. ∴ În străinătate 120 Lei anual.

Insertii și Reclame: se fac la administrația revistei în condițiunii foarte avantajoase, la achizitori împuterniciți și toate agențiile de publicitate cu un sczământ de 20% sub tariful celorlalte publicațiuni similare.

Redacționale: Pentru recenzii și anunțarea apariției dnii auctori și casele de editură sunt rugate a trimite câte două exemplare. Manuscrisele nepublicate se ard. Cărtile și manuscrisele rugăm a fi adresate revistei și nu personal.